

Tematický okruh Lidé a čas

I. Co je čas?

Co jest tedy čas? Vím to, když se mne naň nikdo netáže; mám-li to však někomu vysvětlit, nevím. (sv. Augustin)

Čas je formou existence hmoty, je to obecná filozofická kategorie. Má dimenzi minulosti, přítomnosti a budoucnosti. (Hlaváček, Kašpar, Nový 1993, s. 99 – 117). Jedním z výrazů času jsou dějiny.

Dějiny = dění (ve vší komplexnosti).

Historie = popsání, poznání dějin.

Kalendář (lat. *calendarium; calendae* – *svátky novoluní*) = fyzikalistické a matematické vnímání času na základě principu kauzality. Tento princip kauzality je ale iluzorní, do minulosti se nelze vrátit. Soupis dní a měsíců běžného roku v časové posloupnosti s různými údaji, první kalendář vznikl ve starověkém Egyptě.

II. Způsoby měření času

Chronologie – věda o měření času (*chrónos* – *čas*, *logos* – *slovo*, *přeneseně věda*). Čas jako antropologická konstanta lidského rodu → čtyři základní časovací struktury:

1. na základě biologických rytmů
2. na základě přírodních rytmů
3. na základě lidské činnosti
4. na základě periodizace dějin

ad 1) **Biologický rytmus:**

Biologický čas patrně tvoří základ jakéhokoliv vnímání času (podmíněno biologickým děním v buňce).

- **Bdění – spánek**
- **Menstruační cyklus a gravidita** (mayský kalendář)
- **Generace** (trvalost života, vědomí rodu)

ad 2) **Přírodní rytmus:**

Kulturní formy strukturace času.

- **Den a noc** (paleolit)
- **Střídání ročních období** (neolit)

Lunární a sluneční rok: Lunární kalendář spočívá v pozorování fází měsíce, patrně nejstarší, používán v Babylonii → arabský kalendář; solární kalendář užívají vyspělejší zemědělské kultury, je to doba oběhu země kolem Slunce (365 a čtvrt dne), používán v Egyptě → evropský kalendář: juliánský 46 př. n. l., gregoriánský 1582 n. l.

Počátek roku: 25. prosinec, 1. leden, 1. březen, 25. březen, 1. září

Juliánský a gregoriánský kalendář: Byl zaveden Gaiem Juliem Caesarem roku 46 př.n.l., sedmý měsíc (Iulius) byl pojmenován podle G.I. Caesara, osmý měsíc (Augustus) podle císaře Augusta, v důsledku toho byl únor zkrácen na 28 dní. Dodnes jej používá pravoslaví. V roce 1582 byla papežem Řehořem XIII. provedena reforma kalendáře – gregoriánský kalendář, který je užíván dodnes.

ad 3) **Lidská činnost (kulturní a sociální čas):**

- **Čas sváteční a všední**
- **Dopoledne – odpoledne**
- **Týden, měsíc** (jména dní a jména měsíců)

Periodizace dějin:

- **Počátek datování** (L.P.; podle konzulů; podle olympiád; od založení Říma 754 př. n. l.; od stvoření světa)
- **12 denních hodin**
- **Starověk – středověk – novověk** (humanistický koncept)

Čas je znepokojující svou neuchopitelností, která tkví v jeho jednosměrném plynutí, které prožíváme zejména jako lidské stárnutí, jako nevratnost lidského běhu.

Vytvářet časové vědomí u dětí je dlouhodobá a obtížná práce.

Jak jim přiblížit minulost?

- Chronologický výklad
- Synchronní výklad (J. Pekař)
- Retrospektivní výklad (R. Steiner)

Jediný jednorozměrný historický čas neexistuje.

Doporučená literatura:

BENEŠ, Z. My a čas... (čas, dějiny, člověk). In MÄRC, J., VESELÝ, M. *Stereotypy a mýty v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, s. 11–44. ISBN 978-80-7414-132-7.

ERBEN, K. J. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Praha 1937.

HLAVÁČEK, I., KAŠPAR, J., NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H&H, 1993. 448 s. ISBN 808546747X.

VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje aneb kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. České Budějovice: Dona, 1991. ISBN 80-85463-03-2.

ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého 1–8*. Praha 1909-1911.